
1. Ogólna charakterystyka ryzyka i ryzyka produkcyjnego

Słowo „ryzyko” (termin angielski *risk*, francuski *risqué*, włoski *risico*) pochodzi od starowłoskiego „*risicare*”, co oznacza odważyć się, przy czym pojęcie należy kojarzyć raczej z wolnym wyborem niż z nieuchronnym przeznaczeniem [145]. Według słownika języka angielskiego ryzyko oznacza „szansę na porażkę lub możliwość napotkania niebezpieczeństwa lub poniesienia szkody lub straty” [87]. W języku francuskim oznacza niebezpieczeństwo, w którym występuje element szansy. W języku włoskim określa zdarzenie, którego wynik jest niepewny albo nieznan [113]. Natomiast w języku polskim oznacza możliwość, że coś się nie uda, ale także określa przedsięwzięcie, którego rezultat jest niepewny, wątpliwy [177]. Warto zwrócić uwagę na konstrukcję słowa „ryzyko” w języku chińskim (rys. 1.1), które tworzą dwa symbole prezentujące dwoistość tego pojęcia. Pierwszy symbol oznacza niebezpieczeństwo, drugi natomiast szansę. Umieszczenie tych znaków obok siebie może być postrzegane jako kombinacja obu możliwości – niebezpieczeństwa i szansy określających dobrą i złą stronę ryzyka [3].

Rysunek 1.1. Symbol terminu ryzyko w języku chińskim [3]

Słowo „ryzyko” jest wieloznaczne i nieprecyzyjne nie tylko w mowie potocznej, w literaturze naukowej również brakuje jego jednoznacznej definicji. Wynika to z kilku przyczyn. Jedną z nich jest powszechność ryzyka jako zjawiska występującego we wszystkich dziedzinach i aspektach życia człowieka, przez co jest przedmiotem zainteresowania różnych dziedzin: ekonomii, prawa, socjologii, techniki,

medycyny, polityki, ekologii itp. Każda z tych dziedzin interesuje się jednak ryzykiem na swój profesjonalny użytek – definiuje i opracowuje metody oceny ryzyka, dostosowując je do swoich potrzeb.

Kolejna przyczyna jest bardziej złożona i tkwi w dwóch różnych interpretacjach skutków ryzyka. W zależności od obszaru występowania lub przyjętego modelu skutki ryzyka mogą mieć charakter: jednobiegunowy (wówczas ryzyko jest interpretowane jedynie negatywnie – w kategorii straty) lub dwubiegunowy (interpretacja skutków występowania ryzyka może być zarówno negatywna, jak i pozytywna – wówczas ryzyko może oznaczać szansę). Te dwie odmienne interpretacje skutków ryzyka przekładają się na dwa różne podejścia do ryzyka, które literatura definiuje następująco [29], [44], [47], [84]:

- 1) negatywne (tzw. podejście niemieckie) – ryzyko jest traktowane jako zagrożenie, czyli jego wystąpienie spowoduje skutek w postaci nieosiągnięcia założonych celów czy efektów;
- 2) neutralne (tzw. podejście amerykańskie) – wystąpienie ryzyka może mieć skutek zarówno negatywny, jak i pozytywny; mówiąc inaczej – ryzyko może być zagrożeniem, ale może być również traktowane jako szansa; w tej koncepcji zakłada się, że skutkiem wystąpienia ryzyka może być wynik gorszy, ale także lepszy od tego, jaki został założony do osiągnięcia, co spowodowane jest występowaniem dwóch kategorii ryzyka:
 - ryzyko czyste, stałe (ang. *pure risk, static risk*) dotyczy potencjalnego wystąpienia straty; wyznaczają je czynniki zewnętrzne, na które decydent nie ma wpływu, przez co ryzyko to jest trudne do opanowania i kontroli, jednak należy się z nim liczyć i brać je pod uwagę; cechą charakterystyczną tej kategorii ryzyka jest to, że występuje zawsze, a zabezpieczeniem przed nim mogą być jedynie ubezpieczenia i stosowanie środków zapobiegawczych; przykładem jest ryzyko pożaru, wybuchu, choroby, wypadku, katastrofy budowlanej itd.;
 - ryzyko dynamiczne, spekulacyjne (ang. *dynamic risk, speculative risk*) może prowadzić zarówno do wyniku negatywnego, jak i pozytywnego; podejmowane jest świadomie, zazwyczaj w celu osiągnięcia określonego zysku; do wyznaczania tej kategorii ryzyka często stosuje się rachunek prawdopodobieństwa i statystykę matematyczną; przykładem jest ryzyko inwestycyjne, ryzyko związane z grami hazardowymi itd.

W obydwu podejściach wpływ na skutek ma niepewność co do wystąpienia określonego zdarzenia w warunkach istnienia dwóch lub więcej możliwości. Podobnie jak w przypadku definicji ryzyka, pojęcie niepewności jest równie nieprecyzyjne i różnie definiowane. W tabeli 1.1 zestawiono wybrane definicje niepewności.